

Бүгү чыгармачыларның пролетарийлары, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 270 (12360)

1983 чылдың ноябрь 24, четверг

1983 чылда үнүшүлүттүнген

Өрткө 3 мот

ЭЭП КЕЛИРИНГЕ БЕЛЕТКЕЛ

УЖУДУШКУН БАШКА-РАР ТӨП. (СЭТА). Владимир Ляхов биле Александр Алексеевич космонавты ужу-душкуну доостур чыгып кел-ген. Олар орбитаның «Са-лют-7» — «Союз Т-9» компе-лексинге шийилдериниң бол-гаш дуржулгаларын про-грамманы бүрүткө күү-сеткеш, черге ээп келиринге белеткенге эгелер бергенер.

Экипаж ноябрь 21-де стан-цияның өртөм аппаратурада-рын, тустус агрегаттары бол-гон ооң иштинде системала-рын хураарының талазы-биле планнаттыган ажилдарын кылган, лабораторияга соонда шийилдери-биле комплекс-

тин өрөөнчигестеринде агаар-ны болгаш микрофоруны са-лапал шыгынарлар. Космо-навтар «Союз Т-9» кораб-лың чыгып бадар аппара-тыне орбитага кылган ший-чилдериниң материалдарын суккан, а олурар өрөөнчиге-че — ажилдаткыны калкып херекселдерин дамыткан, сал-ган. Ол иштинде пневмова-кумунг «Чибис» деп хепти кедип алган, күш-культура мергежилдерин, болгаш бе-леткелдерин кылган шакты ба-за тускайлаан.

Транспорт кораблин орбита-дан дүжүренинге белеткээр планын эсугаар экипаж өрткөп хүнерде ооң иштинде система-

ларын ажилдаар аргаларын хынап, шийилдери установа-каны ажилдарыга белет-кен.

Телекоммуникацияны түг-нелерин болгаш космонавтар-нын дыңдыгыларын эсугаар алырга, «Салют-7» станцияны болгаш «Союз Т-9» кораб-лың иштинде системаларын ногумчалыг ажилдап турар. Черге ээп бадарына белет-кел алыттыган график эсугаар шыгып чоруп турар.

Владимир Ляховтуң болгаш Александр Алексеевичтиң калкып алыттыган ажилдары омак-сергек бооп турар.

КОСКУ, АЖЫК БОЛУРУ ДЭЭШ

«СЭП-де улусчу контроль дугайында Хооюлуну хүлээп алганы-биле холбаштыр улусчу контроль органның ажы-лын улам ыңай эңижидер болгаш оларга партияниң удуртул-ганы күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭП ТН-ның донтаалын, партияның болгаш чазактың өске-даа документи-биле удуртулга болдургаш, сагылга-чурумну бол-гаш хоюлду-дүрүмнү быжылгаларының херээнге, күрүнениң болгаш хей-нииниң күжү болуп, контрольга чонну калбаа-биле кириштерер, ооң ажылын хейге өскү, ажык болду-рар талазы-биле лениниң принципти боттандыраары улусчу контроль органның чутула соогулазы.

Республиканың улусчу контроль комитеттери, бөлүктери болгаш постулары оңу боттандыраары-биле күш-ажылчы коллентивтериниң хуралдарын, парралганы, радиону, телеви-денни, массалыг информацияны өске-даа чепстерин ажиллап келген. Бо чылдың чүгө бирги чартында безин 1179 хыналдаларының материалдарын күш-ажылчы коллек-тивтериниң хуралдарына чугаалашкан, албан-дужалдыг 1102 кижи илереттинген чуталашкан, албан-дужалдыг улусчу контроль бөлүктөрүнүн хуралдарына тайылбыр бергелерин, оларның иштинде 732 кижи чепстериниң тайылбыр талазы-биле ап чоруткан хемчеглер дугайын күш-ажылчы коллек-тивтериниң мурнунга дыңдагыларын каттап кылганар.

Хыналдаларының, рейдлериниң түнүктөрүн, ап чоруткан хемчеглерин массага дыңдадып, контрольдуң дээштин хан-дырына, чепстериниң чайладырына парралганы, көскү агитацияны бар аргалары бисте хей. «Шын», «Тувинская правда» солуннарга, «За асбест» деп хей тиражыг солунга, дөрт район солуннарына «Улусчу контроль арыннары ай-санында донтаамап үнүп келген. Чижээ, Барыш-Хемчинтиң «Хемчинтиң сылдызы» солун районнуң улусчу контроль комитетиниң хуралдарында, чер-черде бөлүктөрүн, постулар-ны, улусчу контрольларын ажилынын, оларның кады кылган рейдлериниң дугайында материалдарын, дүвүренчиг медээлерин парларын идепкейлиг чорудуп турар. «За ас-бест» солуннуң арыннарына улусчу контрольдуң шүгүмчү-ледиг материалдары база удаа-даара үнүп турар.

«Массаның контролынга» деп эки дериттинген стенидери-ниң амгы үеде республиканың үлөтүр бүүрүлгелеринде, ажил-агитацияларда бөлүктөрдөн көрүп болуу. Чижээ, Кызыл-дың «Тудуг иезектери» комбинатта Н. Ф. Балачук удурткан улусчу контроль бөлүктүн стенидин дерзини көрүштүт, бөлүктүн ажил-херээн, контрольларын донтаамап даалга-ларының, нэварталда чорудар хыналдалар планынын, ооң түг-нелериниң дугайын аңаа тодаргай көргүзүп келген. Бай-Тайганың Бай-Тал көздө Соединиң чанында улусчу кон-троль бөлүктүн стениди база негелдеге дүүштүр эки дерит-тинген.

Би-Хем районнуң улусчу контроль комитети болгаш ра-йоннуң «Комсомолчу прожектор» штавы «Массаның контро-лынга» деп стенидин кижииниң ижир-дузасын бедидип, оңу ай-санында көрүштүт, дээштик кылдыр дерип турар. Комитет районнуң ажил-агитацияларда бөлүктөрүн, посту-ларын ажилынын дуржулгаларын көргүзүргө республика солуннарын, көскү агитацияны идепкейлиг ажиллап кел-ген. Республиканың улусчу контрольдуң хей бөлүктери ботта-рының ажилын хейге өскү болдурары-биле хана, солунна-рын, шүгүмчүлөдиг хуудастарын, стенидери, ас-биле ин-формастарының аргаларын ажиллап турар. Хайгылчылар-ның ажил-херээнниң дугайын республиканың болгаш район-нарың радиодамчыдылгалары сөөлгү үеде чонга калбаа-биле тайылбырлап турар.

Ыңчалдаа чылдың комитеттер, бөлүктөр болгаш посту-лар контроль ажылы хейге өскү, ажык болуп чыгып албай-турарын демдеглээр херек. Каа-Хем, Бай-Тайга районнарың улусчу контроль комитеттери контрольду чонга калбаа-биле билингир болдурарына көшкөн кичээлге салып, стени-лерин дерип талазы-биле ажилда донтаамап эвес чоруткан, Барыш-Хемчин, Улуг-Хем районнарың улусчу контроль комитеттериниң стенидери амга чедир дериттинген. Ботта-рының ажилын хейге өскү, ажык болдурарын диамми-биле ажиллашкан турар бөлүктөр бар.

Чижээ, Бай-Тайганың «Бай-Тал» совхозуңуң улусчу кон-троль бөлүктүң «Массаның контролынга» деп стениди пар-томнуң шуут чанында турар хирезинде эңижирей. «Шагона-тажстрой» тресте бүгү хей-ниги организацияларының стени-дери эки дериттинген хирезинде улусчу контрольду кө-зүлбөс. «Улуг-Хал» совхозтуң Алды-Шынаа СБФ-зинге партомнуң, улусчу контрольдуң кол бөлүктүн талзлекчи-лери үргүлчү ээп турар-даа болза, фермада хайгылчылар-ның ажил-херээнниң дугайында көскү агитацияны чогун эскербойн келген. Ынаыг чижектер чер-черлерде хей.

Ыңчангаш партия организацияларының удуртулгалы-биле бо ажилды үнүң негелдезинге дүүштүр тургузуп, улам идепкейждери, контрольду хейге өскү, ажык болдурары-ның арга-хемчеглерин билдирип ажиллаар херек. «Улусчу контроль», «Дүвүренчиг медээ», «Дыңдагы медээ», «Чак-нык», «Кронидил», «Чараа-чечен» ышкыш шүгүмчүлөдиг хуудастары болгаш шоодуларын, көскү агитацияны хей-вирлерин идепкейлиг ажиллаш, рейд, хыналдаларың дээш-тин, үрө-түктелдин бедидер.

Он бирги беш чылдың планын даалгаларының күүсөлдө-син контрольдаарына идепкейлиг кирип турарларның арга-дуржулгаларын массага сонургадыры, ажилды ажык, чонга калбаа-биле билдиргир болдурары эң-не чутула соогула болуру.

Улусчу контроль ажылының дээштин чедип алыр дээш партия, комсомол организациялары бар аргалары ажиллаша эки. Хыналда, рейдлериниң түнүктүн хуралдарга дыңдадыр, тускай хуудастарга кижи, оларны көскү черлерге азары чутула.

Бүгү-эвилелдин социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат чыл планын хуусаа бетинде күүседипкен

ЧУРУКТА: комбинаттың арылгал фабриказының Н. Васильевага удурткан ээлзэниң коллентив ажил шагының соонда.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ ФОТОЗУ.

ЧЕДИНШКИНИҢ ҮНДЕЗИНИ

Совет Тываның аар индустрияны баштайгы, республиканың эң улуг бүүрүлгөсү — Ак-Довурактың В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат он бирги беш чылдың үшкү чымын планын даалгаларын хуусаада 40 жонук мурнап, ноябрь 22-де күстөк-кен. Ол дугайын комбинаттың коллентивниң СЭКП обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелине рапорттаан. Комбинат бо чылдың эгезинде бээр планын даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин ай, квартал санында ажык күүседип, ийни болгаш үшкү кварталдарда СЭП-ниң Тудуг материалдар үлөтүр бүүрүлгелериниң аразына тилекчи болуп, министерство-нуң болгаш аразында Бүгү-эвилелде профсоюзун ТК-зын шийирин Кызыл тугу-биле ийи удаа шаңнаткан. Үшкү квар-талда комбинат республиканың үлөтүр бүүрүлгелери-ниң социалистиг чарыжына тилекчи болуп, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профсоюз-чулдуң болгаш ВТКСМ обкомунуң шийирин Кызыл туугуна келген.

Чединшкин болу-ла чедип келбес. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың баштайгы ээлзэниң ажилындагы ажилдары болгаш чылдың август 31-де тапты-ла кээрби чыл болуу. Ол дээрже кыска хуусаа. Үлөтүр бүүрүлгелериниң темпидериниң көзүлгөсүнүн талазы-биле Тываның даг-дүгү-жириниң куртуг ол аамр талазы-биле хей чылда ажилдап келген улуг бүүрүлгелериниң дугайында, хараан чамдык көргүзүлгөр талазы-биле мурнап турар алган. Комбинаттың коллентив кыска хуусаа дуржулгаларын ажилдап бүүрүлгелериниң болгаш өске-даа көргүзүлгөр талазы-биле ажилдап ортумак көргүзүлгелерин чедип ап, азам-дык эскертүүлөрүл, өрүм-нектелер, технологиялар, портупа башкарыкчылары оңу хараан ажырып, үлөтүр болуп турар. Ажилдың шынар көргүзүлгөрү база бедик, тыва даг-дүгү-жириниң ийи сортунагы түрүлүш Шынар демдээ база туугуна келген.

Устууда алаанымыс чедин-шкиннерин «даг хендириниң» тывыкчылары өртөм-шиңчилел, төлөвилел институттары болган.

сырый харылаалыг ажилдап, бүүрүлгелерин сайзырайткыч-канын, чазак техниканы болгаш технологияны, мурнакы дуржулгаларын идепкейлиг ший-гээкенин, түнүктелде чедип алган. Бо беш чылдың эгезин-де беш чылдың эгезинде чеп-сегелешкениге, чептерин чар-тырынга хей түнүктү ашпа-херээнни шийгээткеш. Комбинаттың руиниг, транспорт неги шынар чутула адырлары сөөлгү чылдарда улам чазарты-дырынген. Оларда бедик бүүрүлгелериниң эскертүүлөрү, станоктары, күчүлүг ВелАЗ-тар, бульдозерлер бол-ган өске-даа техника бар.

Бүүрүлгелерин ажилынын бе-дидеринге ажилчылар, чо-гаалдыкы, чартыкчылар, инженер-техниктиг ажилдакчылар үлүүн кирип турар. Комби-натта ажилдап турар он ки-жиңиң бирээзи-ле чартыкчы. Коллентивниң бир көскү че-дириниң болза кадрларын өрө-лөп, кижиңди, ажилда да-дыктырып, бижылган, өстү-рүп турары болуу. Комбинат-та 3 муң ажык техник аны-эц-ти ажилдарда хазара тутту-ган. Ол улуг коллентивниң кижи бүүрүлгөн соогулазы чангыс — бодуңуң ажилы-биле төрөөн бүүрүлгелериниң кү-рүне мурнуга хүлээлгенин күүсөдиринге үлүүн кирири, бодуңуң күш-ажылы-биле 40 харлаар Совет Тываның улуг делгем Төрөн чуртуңуң эконо-миктиг болгаш камгаланыр күчү-нү бижылдыры болуу. Оңу мезерер билгир политик-тиг болгаш күш-ажылыг угаан-медерелди херечизи. Ыңчангаш комбинаттың ажил-чыларының дык хөбү боттары-ның билиг-мергежилни улам бедидип, каныг-даа өрө-диргелде хазара туттуган. Ийи кижиңиң бирээзи-ле өрө-лөп мурнуга айттырга-ла би-лиге чутул кайы хире улуг болуп турары билдиргир апар. Ажилдап турар адык кижиңиң бирээзи инженер азы техник. Беш чылдың бө-өрткөгү эгезинде муң ажык ки-жи, хоушмак мергежилди шийгээткен ийикке мергежи-ли бедидкен.

ЭПТИГДЕ—КҮШТҮГ

Республиканың улуг бүүрүлгелериниң бирээзи — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинат үжөн ажык нация-ны кижиңери бир деминг ажиллап турар. «Асбест» деп өскөк дөңдөп минге артар, өрттөмөс деп оңула турар. Бо үнүң байлакты бүүрүлгө-лөткө турарлар база-ла бот-боттарына дуулашкан, чангыс өг-бүдүннү төлдөр дег, на-йралдыг ажиллап, куртатп турар. Эптинде деминг, эштин-де хөдүгү деп үлөтүр чуту-ган коллектив херек кырында ба-дыткан турар.

Найрал дугайында чуту-ган бодуңуң ажилдап турарым арылгал фабриказының кол-лентив-биле холбоп көрөй. Мен комбинаттын бары тур-густунган хүнүнден эгелеп ажиллап келдим. Коллектив-ниң оңагы талазы болза эштеринге дуулашкан, берге үеде оларны деткири. Бо чы-лым фабрика социалистиг че-

рышка көрт удаа тилекчи бо-луп келген. Бисте коммунист-тик күш-ажылды 25 шалып-чылар бар. Саясарлар В. Но-виков, Д. Хертек социалистиг хүлээлгенин ажык күүстөк-кенер.

Комбинат чыл планын де-кабрь 1-де күстүдир азы хү-лээлгенин эрте боттандырган. Эңир чылдын дөңдөлөгө бо-ларга немей 8 муң тонна, продукцияны бүүрүлгө. Бодуңу руудан даг-дүгү ары-лаар чепте Н. Васильеваның удуртканы № 4 ээлгек ке-лир чылдың февраль ай-нын үлүүнде кирген. 10 айларда чеп пландан ажык 1934 тонна даг-дүгү берген. Н. Стародубцеваның, Н. Теуль-ханың удуртканы коллективтер база эки ажиллаан. БЕЛАЗ чолаачылары Г. Карпов, В. Стыгашев чыл планын доо-зун-каанар. Бо бүгү күш-ажылчы чединшкинниң үндөсүнү база-ла найыралда.

МАР - ДАН ДЕЛЕГАЦИЯ

Бистин кожамыс Моол Арт Республиканы ажил-чылары-биле экономиктиг, културлуг харылаалар, ка-ды ажиллашкан, бот-ботта-рынга байлалчыл алаалаш-кынар, дуржулга солчуну-куу сөөлгү үеде улам кал-барган.

Дүүн Захав аймактаң дел-ген 16 кижи составтыг спорт-чу делегация Кызылда чедип келген. Ооң кескитүнери шы-дыраага, баскетболга болган

Бистин көрр.

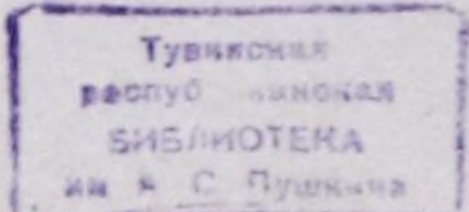
Кызыл хоорай Соединиң депутаттарына

Кызыл хоорай Соединиң ээлчегин сессиязы 1983 чыл-дын декабрь 21-де болуу. «Күш-культура» болгаш спорттун массалык улам-май хоудер дугайында СЭКП ТК-ның бодолуу СЭКП Министрлер Чөвүлелиниң

чыныры болгаш специалистер, Бүгү-эвилелдин даг-дүгү, төлөвилел өртөм-шиңчилел ин-ститутуңуң өртөмдөнери, ооң дуржулга бүүрүлгелериниң ажилдакчылары улуг дузанын чедирген.

Ам биске кол чүө болза чедип алганын даг-дүгү, сагылга-чурумну улам бижыл-лап, бүүрүлгени улам сайзы-райткычтары, бүгү дериг-херекселдерин долу ажилла-рып, материалдыг болгаш күш-ажыл куралдарын эң камналгалыг, көп ажылаары-дыр. Ол дээрже СЭКП-ниң XXVI съездин, партия ТК-ның бон соондагы плену-мунуң шийирлерин, негелде-лерин, СЭКП ТК-ның Чингис секретары, СЭП-ниң Чингис Соединиң Президиумуң Чаргазы Ю. В. Андроповтуң чуталарында айткышкына-рын база сумелерин амыд-ралга боттандыраары Тыва-ның 40 чылдан база комбинат-тың 20 чылдан төлөттиг ут-куур дээш социалистиг чар-рыштыг негелделеринг дүүш-тур эрес-шудуру ажилдаары болуу.

Д. СВАВИЛЬНИЙ, «Тыва даг-дүгү» комбинат-тың кол инженер.

НЕГЕЛДЕДЕН, ХАРЫСАЛГАДАН ХАМААРЖЫР

(Партияның Сүт-Хөл район конференциясындан)

Чоокта чаа СЭКП Сүт-Хөл райкомунга партия организационналарын секторларынын болгаш оларның оралакчыларынын база администрациянын аймак-чорудалгазын контролдар комиссияларынын семинар кичээли организастыг эрткин.

Анаа партия эге организационналарын партия хурдаларын эрткин турарын практикалык дугайында илестекте СЭКП обкомунун сектор эртелекчи А. С. Дембери, «Партия организационналарын администрациянын аймак-чорудалгазын контролдар эрткин дугайында болгаш ому улам ийа сайыраңгай-жыдынын оруктары» деп илестектен СЭКП обкомунун инструктору Д. С. Дамба кылган.

Семинар-кичээл дооступ турда, СЭКП обкомунун инструктору В. В. Казмаков «СЭКП-ин дашыкы политиказын чугула айтырылганы» деп лекцияны семинардың киржикчилеринге номчаан.

Кичээлдин түнелинде районун партия организационналарын эрткин отчёт-соңгулдалыг хурдаларын түнелеринин дугайында СЭКП райкомунун организастыг килдизин эртелекчи Д. Б. Х. Ондардың информациясын дытпаан.

О. КАН-ООЛ.

МЕРГЕЖИЛИ БЕДИК

Черби суурда пекарня бар. Оң ишчилеринин быжырган дивизион шынарлыг чүгө бо суурнуң эвес. Кара-Хаак, Эрэбек, Сесерид болгаш өскө-даа суурларын чурттакчалары мактап чутураалар. Ол мактал өскө-даа пекарнянык ажилдамчыларынын эвес, бугун суурнуң чурттакчаларынын чоргаларын болдурап.

Коллектив кескинуеринин бирээ—одакчы Нина Максимовна Богдановна дугайында маала чутураалар. Ол ажилдык дика кызымак киле. Хлеб быжырып турар үчө одакчы багай олар азы гадун эрткин издер болза, хлебни шынары илестекте өскө-даа болбайт. Чок болза, чедир бышыаан, чиг болур, азы өрттенип каар.

Нина Максимовнаның ээлчээне хлеб багай быжырткан деп чутта чедер турун көрбөз. Чүгө ий-бир чыл дүргүзүндө эвес, он беш чыл дүргүзүндө ол тергип эки ажилдан келген.

—Кандыг-даа ажил-ичин э-харымысалган итээр—деп, Н. Богданова чутураалар. —Ылаңгы одакчы кичиден негедер удул. Чамдык удуручлар бо ажилды тоомчага албас, арага-дарыга сунууду кижилер «дыгыр» чер кылп турар, ол шуут таарымпас—деп ол чутураалар олар.

Кандыг-даа ажилда дагы-тыктыктын ролю удул. Н. Богданова аяа чаа кээп турда баа чуртакчалар, дагылык чилар ому ол ажилда өрөдөл, кичиктирп калган. Нина Максимовнаның болууну өрөткен кижилери база эвез эвес. Оларын бирээ Наталья Казанцева ам ол пекарняда он чыл дүргүзүндө одакчалык, база муракчы ажилдыг дитип, макталып турар. База-ла оң ээлчээне тергип эки шынарыг хлеб быжырттыр.

Устуге алааным суурларын чурттакчалары маалым берип кээп «Черби хлеб оңа болбайт дитип салып ал туралар. Ол «оңа» деп үгөдөгө Н. Богдановнаның салымынын туруп турар дээрлик секцидан ханымдан демделгезе артык эвес.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Автономнуг областарда болгаш округтарда

ЭРИКТЕРНИ
КАТТЫШТЫРЫП...

Нарын-Марын төвүндө чаа автоурук көүрү-биле транспорт тиймешкин ажитыгымал. Петрованың септеринде хоорайнын аныгдалган барын болгаш соңгу-чөөн талаалары ам тудуш болу берген. Хемия теренээр-сымагаларыдан, хемге тут үнерин мааарындан транспорт тиймешкин ам мааарымпас болу берген.

«Где-то есть район» тоску көүрүгү отрядынын коллектив-биле казы чаа көүрүгүнү тудуунга Согу чүктүгөөдөгү болгаш алаажылар кырышкан. Бо беш чылда Нарын-Марда ажилгала кирген ийги удул көүрүгү

болуп турар.
В. ГУСЬКОВ,
СЭТА-ның корр.
АДЫГЕЯНЫН
УЛУСЧУ
ТАЛАНТЫЛАРЫ

Ажылык Онем суурнуң чаа Культура бажынынга Терзон чурт, партия, улустарын на-барынын дугайында ырылар куттуган. Күш-ажыл таламы-биле аштерини мурунга тус черин тудугуларынын болгаш медиаторларынын бот-тыныгын коллектив чогадыкчы-отчедун бараалгаткан.

Ала-чуртун Улуг дайынынга совет-тоуну тилектезиниң 40 чылдынга тураскаткан бот-тыныгыр уран чогадылганын бүтү-өлөөл көрүлгезиниң эгелешин-биле ол концерт холбошкан. Автономнуг

областын культура албан черлеринде улусту талантыларын фестивалынын чоруп турары-биле холбоштыр күш-ажыл болгаш культураның өстафеталары, улусту театрларын болгаш хөгжүм ансамбльдеринин көргүзүлгери болуп эрткин турар. Массалык бо байраалга чүс ажыг коллективтерин кескинуери килжип турар.

ӨӨРЕДИЛГЕ
БРИГАДАЛАРЫ

Дар Карачаево-Черкесиянын Старокувинск суурнуң ортуна школазынын үстүк классчылары срейла ажаар талазы-биле эрес-хөгжүм көргүскөн. Оларын чым ахааганы дүжүтү чигир заводтарыне чоруткан.

«Октябрың 40 чылы»

колхоз өөреникчилерин бүдүрүлге бригаданынын ажилгалазынга кээз ажил-агынын машиналарын болгаш дергачерекселерин берген. Күш-ажыл кичээлгине агротехника талазы-биле өөренип алган билгилерин үстүк классчылар кээз ажил-агынын сезонуп ажилдарына чедикшик биле ажиллап турар. Ортмак школа доосканын соода өөреникчилерге механизаторлун шынылазын тышын турар. Механизаттыгын от-редтар болгаш эвенолар тургузар, анаа кадрлар быжыглар талазы-биле айтырыг «Октябрың 40 чылы» колхозта инитирилгенин Карачаево-Черкесияда өөреникчилерин бүдүрүлге бригадаларында азы мун гектар хире шөл-быжыгалаан.

САДЫГЖЫЛАР- ЧАРЫШТЫҢ ТИЛЕКЧИЛЕРИ

В. И. Левня аттыг «Тыва даг-дугу» комбинатын ажил-чын хандырылга килдизинин коллективин он бирги беш чыл

мандыг ушкү, өскө чылында кес-кү чедикшиктерин чедип алган. Бо чылдыг ушкү кларта-лының түнели-биле республи-
каның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

Мурнула хождуп турган бүдүрүлге чери мындыг чедикшиктерин канчал чедип алганга? Анаа мындыг харым-ны берип болур.

Ажылык хандырылга килдизинин деректерин, партия, профбюроу, комсомол комитеттери болгаш өскө-даа хой-инити организациалары бир демниг, аразында харыл-залыг ажиллап турар. Социалист чарыктын организаста-рын сайыраңгайдып, чарыктын негеделерин, ша-нап-маастарынын хемчеглерин ажиллап кылган. Ол бугулар күш-ажыкты маргаладып бүдүрүлгелер организастап, ажилдамчыларын өмө хара-тталып үндүрүп, тилекчи-лерин шаппап турар. Социалист чарыктын түнелин үндүрүлгелер чүгө күш-ажылды көргүзүлгелер барымдала-лас, күш-ажылды сагылда-чурумун, хандырылганын культу-разын бедидер дээш хемчег-лерин, хой-инити ажилы-га киржилгезин болгаш өскө-даа чүдүлгелерин кө-рүп чурумчуткан. Ол бүтү-нүмде профбюроу комитеди-

наның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

Мурнула хождуп турган бүдүрүлге чери мындыг чедикшиктерин канчал чедип алганга? Анаа мындыг харым-ны берип болур.

Ажылык хандырылга килдизинин деректерин, партия, профбюроу, комсомол комитеттери болгаш өскө-даа хой-инити организациалары бир демниг, аразында харыл-залыг ажиллап турар. Социалист чарыктын организаста-рын сайыраңгайдып, чарыктын негеделерин, ша-нап-маастарынын хемчеглерин ажиллап кылган. Ол бугулар күш-ажыкты маргаладып бүдүрүлгелер организастап, ажилдамчыларын өмө хара-тталып үндүрүп, тилекчи-лерин шаппап турар. Социалист чарыктын түнелин үндүрүлгелер чүгө күш-ажылды көргүзүлгелер барымдала-лас, күш-ажылды сагылда-чурумун, хандырылганын культу-разын бедидер дээш хемчег-лерин, хой-инити ажилы-га киржилгезин болгаш өскө-даа чүдүлгелерин кө-рүп чурумчуткан. Ол бүтү-нүмде профбюроу комитеди-

наның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

Мурнула хождуп турган бүдүрүлге чери мындыг чедикшиктерин канчал чедип алганга? Анаа мындыг харым-ны берип болур.

Ажылык хандырылга килдизинин деректерин, партия, профбюроу, комсомол комитеттери болгаш өскө-даа хой-инити организациалары бир демниг, аразында харыл-залыг ажиллап турар. Социалист чарыктын организаста-рын сайыраңгайдып, чарыктын негеделерин, ша-нап-маастарынын хемчеглерин ажиллап кылган. Ол бугулар күш-ажыкты маргаладып бүдүрүлгелер организастап, ажилдамчыларын өмө хара-тталып үндүрүп, тилекчи-лерин шаппап турар. Социалист чарыктын түнелин үндүрүлгелер чүгө күш-ажылды көргүзүлгелер барымдала-лас, күш-ажылды сагылда-чурумун, хандырылганын культу-разын бедидер дээш хемчег-лерин, хой-инити ажилы-га киржилгезин болгаш өскө-даа чүдүлгелерин кө-рүп чурумчуткан. Ол бүтү-нүмде профбюроу комитеди-

наның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

наның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

Мурнула хождуп турган бүдүрүлге чери мындыг чедикшиктерин канчал чедип алганга? Анаа мындыг харым-ны берип болур.

Ажылык хандырылга килдизинин деректерин, партия, профбюроу, комсомол комитеттери болгаш өскө-даа хой-инити организациалары бир демниг, аразында харыл-залыг ажиллап турар. Социалист чарыктын организаста-рын сайыраңгайдып, чарыктын негеделерин, ша-нап-маастарынын хемчеглерин ажиллап кылган. Ол бугулар күш-ажыкты маргаладып бүдүрүлгелер организастап, ажилдамчыларын өмө хара-тталып үндүрүп, тилекчи-лерин шаппап турар. Социалист чарыктын түнелин үндүрүлгелер чүгө күш-ажылды көргүзүлгелер барымдала-лас, күш-ажылды сагылда-чурумун, хандырылганын культу-разын бедидер дээш хемчег-лерин, хой-инити ажилы-га киржилгезин болгаш өскө-даа чүдүлгелерин кө-рүп чурумчуткан. Ол бүтү-нүмде профбюроу комитеди-

наның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

Мурнула хождуп турган бүдүрүлге чери мындыг чедикшиктерин канчал чедип алганга? Анаа мындыг харым-ны берип болур.

Ажылык хандырылга килдизинин деректерин, партия, профбюроу, комсомол комитеттери болгаш өскө-даа хой-инити организациалары бир демниг, аразында харыл-залыг ажиллап турар. Социалист чарыктын организаста-рын сайыраңгайдып, чарыктын негеделерин, ша-нап-маастарынын хемчеглерин ажиллап кылган. Ол бугулар күш-ажыкты маргаладып бүдүрүлгелер организастап, ажилдамчыларын өмө хара-тталып үндүрүп, тилекчи-лерин шаппап турар. Социалист чарыктын түнелин үндүрүлгелер чүгө күш-ажылды көргүзүлгелер барымдала-лас, күш-ажылды сагылда-чурумун, хандырылганын культу-разын бедидер дээш хемчег-лерин, хой-инити ажилы-га киржилгезин болгаш өскө-даа чүдүлгелерин кө-рүп чурумчуткан. Ол бүтү-нүмде профбюроу комитеди-

наның садыг бүдүрүлгелеринин социалист чарыкында тилекчи болгаш дээш СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чевделенин, профбюроуларын база ВЛКСМ обкомунун шилчирп Кызыл туугун аяа тастаалар. Ол ишкан Садыг министратвоуун болгаш садыг ажилдамчыларын профбюроу обкомунун шилчирп амы-селени, 900 рубль түдүг ажал-шаналын алганар.

ажылдаары-биле бээр чорут-кан— деп, тудугда шеверел ажилдары кылганынын бирээ, № 48 тудуг эртелекчи Р. Григоровичинин удуруканы комсомолчу-амяктар бригаданын кескинуе Татьяна Агистова улуг соңганын рамазын будуп тура чутураалар. Аня-актар Татьяна Ламажай, Наталья Кыргыс, Фаина Алме-динова олар ийги калта будуур ажилдарын чорудуп турар.

Ийн калт улуг соңганын аразында соксал чок көргө-нүн отче чоокшулап чедер берген, мыда ажиллап турар ажилчынар-биле медалыш-тим. Канчалык арын дуга-лар калгалап шитопун уш-туп келсе-ле, 9 калт бажык тудугуна моон мурунда ужу-рашканым дашык-башыкларын Чиргадирин Анатолий Дут-люков, хүдүмүрү, хаваан-да дерип омул турда, танып кагдым. Оң бригаданын кескинуери найысылалдын эвез эвес чурттага тудула-рын ажилгала кииржип,

ЧУРУКТА: анык шевер-лекчи Т. Агистова. Авторнуң фотоу.

ТУДУГААР АЯН КИРГЕН

Урал артында кажан-бир шадга келер үеи чок деп са-наттынмын турган Лопарево суурда тургустунга хой ажил-агыттыг «Северный» совхозтун төп салбырында амыдырал хандырылга бажы-ны ажилдаа кирген. Соолу чылдарда чарттыгын суур-нун чурттагычы чону барык ийи каттап көвүдээ, чижээ, шериг

ажыкын эрткирген анык оол-дар шупту төрөз суурнуң чанып келген. Урал артында «сайырап өлүп турар суурларын бол-гаш колхоз, совхозтарын иш-чилеринден бо чылын 10 муң хире кижилер чаа бажынар-же көдүп кирген. О. КЕРЕПАНОВ, СЭТА-ның корр.

СОЦИАЛИЗМНИҢ АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРЫНДА

маанда күчүлүг суттары системасы ажыглаттынып-
рар. Ол аймактың «Харкы-
ажыл-агымында суттары»
системасы чер ажылынын
жүдүн бедилеринге шийит-
лиг ужу-дузалиг бол-
Чүгүлө бо чылым безия.

гектардан-на 24 центнер
жүтү ажайап алган.
Совет Эволюциянын дүң
биле туттууга болгаш а
лагга кийрген сугтарылга
темазы 2,8 муң гектар и
суг-биле хандырып ту
Сугтарылга системазын
чыл дургуунда ажылга
ген. Ында тараа, ногаа,
тофел болгаш мал

Моодала сугаттыг төрөөш шөлдөрү калбарган амгы уеде 22,3 муң төчөккөн. Сугатылгала саваста зми немей тургузар тайла биле амгы беш чыдала аамжындери боттайндар рулга салдыгган. Сугат торулга шөлүп 30 муң чөлдери планнаттыгган.

(СЗТ)

**ДЖ. АНДЕРСОННИ
МЕДЕГЛЕ**

ДЖ. АНДЕРСОННУҢ

дашыктырак позитив-
шыгы шүтүмчүлөөн. Ан-
сон 1980-жылы АКШ
президентинин албан-
жаалына бодунун калы-
гузун делингичи турга-
Шериг чарыгдаларын
дегери көзүгеткин чорук
милалон америкалар
амыдырал декиелин куду-
кал, чуртуну экономия-
саң-хоо болгаш сонал а-
рыгылар чыгылгендирген
Ж. Андерсон медегазын.

**ЧУРУКТ
ЛАОС**

Орус дмады Лаоста
сонуургал-биле өөренип
Пластин. наймсыдамы

Лаостун хайршмалыг б
тхан хоорайда совет кул
товунге, дэди өөрдилге
деринге, тускай курст
орус дымды өөренип ту
Совет Эвилелиниц дугайи
хой солун чүүадерин би
алырин, ынчангам орус
ды өөренирин Лаостун
кузеп турар, ССРЭ-ний
гам Лаостун аразында
ажылажыла улам кал

ЧУРУКТА

Д О О С К А

КОНАКРИ. (СЭТА). Г

яның демократтыг партия
ның XII съездин ажи
дооска. Чуртун капитал
те оес орук-биле хөгжү
зиниң политиказын - сөз
делегаттары бастыккан. Съ
номиккаа планын эселе
улам кый шынгадип не
редирпи, курусе секторун и
дадыр сайыртыпмаан, ке
ажыл-айгыны болган үлкт
ну шапкан хөгждүрин де
гаттар саналмаан.

Партия эге организац

[illegible]

Даштыкы чурттарның 80 л. делегациялары съездеге калчлар болуп олтурушкан.

А Ж Ы Л Ы Н
Д О О С К А Н

Очерк

(Төрүтү. Эгеи. № 269)

«Шында».

Интернат-башкы бодунун шаа-биле дуулаа ажал-агайлыг — бар кодан шээр, 14 бола маалыг, чус ажал ха-лааныг. Ыччанга чылды-на мал чени белетээр. Ажал-дап шылаар кижилерини кү-жү-биле бо тылып 11 тонна ситенин, 21 тонна поган мээсаны хол-биле кескеш, хопууну, 7,5 тонна карто-фелди кескеш, подалда шыжаал. Совхозтаран са-дан алаан 23 тонна карто-фелди сортуу, кургаш, сазалык. Балжы чуталар туужуурларын план суу-гаар беш чүстү багалар турган, барык дозун турар, хараган ширбидер белетээрин 60 дуу күтүскен. Хараган шир-хой, ошчу дүтүдөн хол-ла-тары, джамперлер, чадгар-аргаан, сажы шугууну кирип турар. — Чазанар чур-тургулар ороол чөпшөрдөй алдым, анаа үш бызачыны ажал-агайлыг, ийи оолду өөр-өшкү — коштоп бээр мен — инструктор амы-рааны илдеп чуталады. — Оон башка эт-сеп бичиле үрелд берге, ачылган, окталар, хараганчык кончут ка-дуур.

Күш-ажыл кижилерини ка-дым-шын, сагып-сеткилик хаймыктар, кайгамчыктыг аргазы-дыр — дээрин Тумат солун барымдалар-биле ба-дымал чуталады.

— Аары мен дээп чүгө-теменеш, чыярын бодар чамдык улустун кирежин өөр-өшкү турган, ажалдаа өөр-өшкү, илдене сереп кел-ген болган ажалдык амын биле бергемер.

Алаан тос харлыг Дойган Хыртыч мында диди: «Хой-ниити ажалдыгына шаа-биле кирип тур мен. Ажал-даарга, хандары сайыраар. Бо байн алаантаран ка-дым-биле септен кештим, зорж киж дөрөн хопон биле-летескем». Машына биле кескен ситен база болдуус.

Эвээш-биче шимченарым ханым башкыны бээр ча-вырмал кээр чүе-дир — а-чылгыс үрүтүч хыял турар-ла болгай.

Сезен харлыг Степан Күс-түгүр бо чылдыг отчт-сон-гуддалыг хураалыга чедир соосал чок партия организа-циянын секретары бооп келген. Улус-биле харыла-жып, ниити херек сүмөлөжир-ге, кижини угаан-сарылыгы-га, ниити байдалына тергени-эки — деп ол чуталады. «Чер-ле анаа олурус, бир-ле чүе-вини кылган турар кырган боор» — деп, каш-лаа кижини ону мантап, магаданын ды-надым.

Кырганын сөзүгүн кап-чаар-ла ажалк шынга зо-роа-лаа бүтүрпөрдү. Интер-нат-башкыда чуталады, кылаштып шыдаастаан өскү-нистер — Мария, Марина Чудамур бар. Баштай олар-ны дугайын дыппапаш, баарым ажалк дээн. А олар-ныи палатасына кире бер-ген, арын-пайрайларынч серек, аянычым көргөш, ха-радаан көргөшүм магад-ды, хүнүктөл-биле холужуп ке-ди. Бо хире берге хуу-салым-га бастырбазына азыракты-ларын, ха-дучмазын, эш-өөрүнүн, чанында чыдар орус угаанын дөткөмчөс кай-чаар-лаа ажалк дуулаанын илден. Оон-биле калы ол кыс-тарын кыла-даа, чутала-лаа дуулаа сорук кирипчи-зи бар. Ол болза — ажал, хүн бүрүнү ажалк-дыр. Холдары шоолуш шимчөөс хирезиле Марина биле Мария чүе-вин хей яныз этти тас аргыш шеверлер болду. Кара чыгыс хомуданч чүе — Кызыла улустун ус-шевер ажалдары-нын шенделе мастерскаязы оларга ол тос хол-халты ка-тап-биле артылып алган, су-раг барган. Барып-барып уран чүе-биле холбадкышан албан черини толоонан на-чан ол хире кандай болга-ны!

— Сергек чоруунары бо хевор коштапалар, ус иже-нерге улам черикшининг бо-лулар, уругларым, — деп бо-розгеш үнүтериме: — Чет-тирлик, байылыг! — джип, кантарарынч оттары кыпты-гып артып кагдылар. Тура-соруу бо хире күштүг уруг-лар булду-ла чогаал мадыр-лары болур ужурул-дур ийин деп болал келдим.

5. ХОМУДАЛДАР.

Четпес чүе каян-даа, ка-ла-даа сагышпа аарышкылыг. А инвалиттерин, кырганын-чыл интернат-башкыга чүе-ден артык хомуданч чүе болду.

Ачылыг суур авыиан

— Мында четпестер хей-даа болза, оларын чуталаарын-даа джипкисе бис, ол хире карактап, ажал турган, кан-дыг кончут покес сесткилдиг амытан боор деп улус болай бээр ирги бе дээп киж чай-гаар эпчоскулар-дыр — деп, караа аарып батсыраан Соия Бадыра чуталады.

Ыччангажон хомудалдыг чуталаарын эвээш зөс дып-надым. Оларын дугайын со-лун дачыштыр хейге дынна-дыр артык зөс боор. Чүгө, ме-дээ берген кижилерин оларын үстүдө эш деп, эпчоскулар сесткилин хүлү-дүш, алавазын.

Кижилерин чогуу ада-и-лер биле ажал-тодун харыл-завышкан биле кайы эртер деп Ала-иш уруг-дарын тургалтага чалаа, азырап өс-түрүп каар. Ажал-тод дугайында сагыш чогаа — дээдн илдеп сесткил. Шаа көргө, ол ала-иш дуга-йында ажал-тодун сагыш чо-ваанче шичирип ужурут.

Ужур-чөп илдеп, Ыччанга-даа херек кырында мылгы зөс алаар ийи-чангыс таварыл-галар келер хомуданч.

Кырган неизи аш адамы интернат-башкыче чоруду-п-каш, чыл-чылы-биле ужура-жып келбес кижилер бар боор-дур. Бир кырганын хо-мудалы менн эмин эрттир кээртеги: «Бо черге келгеш, чеди чыг чед бердим. Чеже-даа өөрчип каарга, чеже-даа

өөрчүгүт болза, киж чүртү, ажал-тодун сактыр, барып кө-рүскөр чүе-дир. Биске чы-дын шөлө бээр. Чүгө, бодум чаксаан чоруп шыдаастыр мен, Доруктурган оолдарым мында үенин үнүрүдө чан-гыс-даа келбеди. Көрүскө-рим, дужуксаарым, чутала-жыксаарым эмин эрттир. Чеке улустун оглу, кызы чедип келгеш, мында гостиницага доктаал алга, кырганын-чы чанына сагышанын ча-вырып каш-даа хонар-дыр. Бирде чер-чүртүгө чедиргеш, дедир эккен каар. Мен күжүр чүгө джүмө өөрчүшү көр, чоруп хүлдүс мыл бо орукке чеже-даа кайгаар мен. — сак-чыга хомудалы дөмөй-ла ды-нагыш машинага чөл. Рабон төвүскен ашым, эт-баран-ны өй-шанада чедип аларда, ажал-агынын хүн бүр сөөртүлгелерин кыларда, ин-тернат доктаамал бергелерге таварып турар. Ыччангаш «Бүрөн» союзотун директору М. А. Мусихин биле «Сель-хозтехника» Сарыг-Сете салыр начальниги В. А. Тол-стов интернат-башкыга биле дуулаан турары мактамын.

Директорларын үрүтүч солчур чоруп интернат-башкы-га халазынч апарган. Чаа удуртукчу оон амыдыралыче четпес ханымал четкисейн чо-раш-да, канды-бир чылаа-гай-биле халазы бээр. Чет-пестерини талтыр бир коз чылаагынын мында. Чакса-лөргө, бо чанын бирги кор-пуска капитал сесткеге чо-руткан. Хирези, ажалдап эгелсе-ле ур болзаан мычар-ды директор оск хей ай-тырларже чарыккаш, бо ажалды холга четп аш шы-дааан хевирли. Ону ач сет-килин, ийги хирези кайы чадыр көр ийи. Оларынч бодун дорт айда шойуп ке-лен «ажылы» херек кырында сесткеге зөс, а хире боор

маарга, аманы шына-ла пат чүе болду. А столоваяга кир-ген продукттар столдарга четпес чейин турар деп се-гилтеп чүгө чогуур комис-сия шын харылаа болур Салган чокта ситен бажы шимчөөс. Ыччангаш бо айты-рыны толарамын, чогуур түн-ишди үнүрүдө, аарыг, сула кижилерин херектеринде ду-вирелди оожуктары күтө-чиг.

Интернат-башкынын техни-ка-биле хандыгыны сула. Бо дугайын чүгө директор-чоа зөс, а харын аарыг кижилер удаа-дараа чуталаан турарын болаарга, техника айтырын мында чыгды дээр-индей. Шынал-ла болал ю-рунелдер. Сөөлүг үеде чангыс «Белорус» трактор ажалдап турган, а ундур бичилер ху-сазын шалга четкен ийи үрел-ди машинанын бирээзин Кы-зылга үш удаа чедирип тур-ган, ам чаа арай боорла бут кырынга тургунаа. Ол чө-пүшкү машинага дөмөй-ла ды-нагыш машинага чөл. Рабон төвүскен ашым, эт-баран-ны өй-шанада чедип аларда, ажал-агынын хүн бүр сөөртүлгелерин кыларда, ин-тернат доктаамал бергелерге таварып турар. Ыччангаш «Бүрөн» союзотун директору М. А. Мусихин биле «Сель-хозтехника» Сарыг-Сете салыр начальниги В. А. Тол-стов интернат-башкыга биле дуулаан турары мактамын.

Директорларын үрүтүч солчур чоруп интернат-башкы-га халазынч апарган. Чаа удуртукчу оон амыдыралыче четпес ханымал четкисейн чо-раш-да, канды-бир чылаа-гай-биле халазы бээр. Чет-пестерини талтыр бир коз чылаагынын мында. Чакса-лөргө, бо чанын бирги кор-пуска капитал сесткеге чо-руткан. Хирези, ажалдап эгелсе-ле ур болзаан мычар-ды директор оск хей ай-тырларже чарыккаш, бо ажалды холга четп аш шы-дааан хевирли. Ону ач сет-килин, ийги хирези кайы чадыр көр ийи. Оларынч бодун дорт айда шойуп ке-лен «ажылы» херек кырында сесткеге зөс, а хире боор

доозулган. Сонгаарынч даш-тык мааттары суктунаа, эргиде бодун чытан шалаар «чартынган» түнелин-де салаа хоостон кирип турар аңгар. Соок оон хоостуг үрүп турар. Эрги кылын ша-ла кыжын бир «сестке» хуузууда тууунга ажалдаа деп сураг бар.

Бөгүтүг директор Сергей Салганов Сымла-биле бе-седилеш-даа, оон ажалын дооразында хайгаараан-лаа оон соруктуг болган билд-лиг ажалдап эгелзенин иш-тимде амырал эскерим.

6. ИИЖИ СЕТИЛИ.

Бүренин инвалиттеринч болган кырганын интер-нат-башкынын бодуну-биле «кырганын бажыны» джир. Мында чурттал турар кижилерин угаан-болал негелде-лерин чамдык культура ор-ганизацияларынч талазында шоолуш херекке албайн ке-лгешинге бир чектежиде бо-лочту ат «бурулу» зөс ир-ги, — кырган улусту кандыг согуурлар турар боор дээр менен бодал чамдык улусту бар, зөс амырал деп бо-ладым.

Оон башка республиканын хажуу-иши театрында, филармонияда, бот-ты-ныгы уран чүтү коллектив-теринде-даа артистери дөтлөс клубтуг Авыиан суурга чан-гыс-даа шын, концерт көргөс-пөзүн чүгүн-биле таймалы-ларыл? Ол мышан «Билги» нитиштин шугуу-биле чангыс-даа лектор чорбаан.

Мындыг байдала Каз-Хем-нин партия райкому коллек-тивтиг кижилерини сагыш-сесткилинч дугайында сагыш салып турары дык өөрчүгүт. Райкомунч лекторлар семина-рында интернат-башкыда Падитыг Тумат киришкен. Ол-дөмөй салым-хуу-биле чангыс чедп чылаа дөтлөн өөрчүгү ортузунга «Правда», «Шы», «Тувинская правда» болган өскөрткө-даа алган байылыгы даянган, делегей байылыгы, чурттуг, респу-бликанын, районун амыдырал-ыны дугайында беседалары недела саныла эрттирип тур-ган. Ол мышан директор алаанын медицина темала-

рынга лекцияларын кылар.

Беседалар, лекциялар дык-нажыларын анаа-ла согуур-галын хандырып турар зөс, а харын оларга практиктиг ду-заны чедирип турары солун. Хал башкынынын дуга-йында делегерей таймалы-ларын салдары-биле чамдык кырганын агаарга шимчени-рин көвүткөш, хей дустуг шай ижер шын зөс чангы-лымда хосталган болган бо бодун хемчелеринч ажал-кылы херек кырында биле бергенин бодун бүтүрөдүм.

База бир чекеш. Туулаан ийи кижиге тускай гимна-стиканын ажалынын беседаларын дуузы-биле бүтүр-кен. Олар каш ай дургуулаа хостуг шимчөөшкөннөрн шы-дамкы болган кызымк кай-лып турган, калымынч бай-далын оронок аякшиткен: хол, буту шимчеп, кылгант, харын-лаа чык ажал дилеп турар апарган. Бирээзинч — Бай-Тайга чурттуг Хертек Билиттин үшү база чытан турган, ам шору чуталаар болу берген.

Амылганда интернат-башкы-нын кижилери аарыгы, на-зы-харынч башкышында чөпшүрүтүп ишп-хөйүн хөмү-ртейтин, угаан-сарылынын олу соосал чок кылып чурттал туралар. Оларын аразында кончут солун чутал-гыт, хөөрөштиг кырганын бар. Бо киж айтыржып, чу-гаалажы бээр, сагып-сетки-ли илден-ле хөйүгүт көп, сагышшынын то каш бээр болдулар. Бөгүтүнч дй-риг херечилери болган кир-жикчилер, көрбөн чүе-вин чок, дөдүрбөн хөй чок ол кижилер эртемге болган культура тергенин үнелг хей чүдүдери берп болур. Чүгө болур зөс, а харын чуталаан бергеш туралар.

Кытар, оолдар оруу бисте ажалк.

Кырганын каа-даа хундууг — деп, делегейде нестерен со-вет ирда канчаар-даа ажалк шын чуталаан. Чонупун хүндүткелде эргелеттиген ол кырганын-биле киж на-тап-катап ужуражыраа келир.

НОВАЯ ПРОГРАММА МОСКВА

8.00 — «Уе». 8.40 — Эртеги гимнастика. 8.55 — Кайгамчык-тыг зөс кайгамчык чүдүлөр. 9.25 — «Хорай» кыдым-да дээр» деп уран-чечен те-лефильм. 10.30 — «Ан-чорук-чулар клубу», 11.30 — Кошерт. 12.10 — Телемелзээр. 12.15 — 14.15 — Часар. 14.15 — Телемелзээр. 14.55 — Бөгүт болган дугуй-ла. Документалдыг телефильм. 15.30 — «Дам-тургия болган театр». 16.15 — Документалдыг телефильм. 16.30 — Кошерт алаан — школачылар. 17.10 — «Шы-дык школазы». «Мергежи кы-чөл». 17.40 — «Миллионна-рыг дөтлөнч университет». «Амгы үенин делегей айты-рылар». 18.10 — Чурук бур-зүнде-ле — хүп. 18.25 — «Чу-ваш угулаар». Документал-дыг телефильм. 18.40 — Бөгүт делегейде. 18.55 — «Коллектив-чүв кылып шылаарыл». 2-ги дачылында. 19.30 — Футбол. УЕФА-нын кубогу дээш. «Спартак» (Голландия). «Спартак» (Москва). 21.00 — «Уе». 21.35 — «Иван» деп уран-чечен телефильм. Баштайгы удуулурун. 22.50 — 23.05 — Бөгүт делегейде.

НИИГИ ПРОГРАММА МОСКВА

8.00 — Эртеги гимнастика. 8.15 — Документалдыг фильм. 8.35 — Физика. 6-гы класс. Дени болган дени чок бай-дал. 9.05 — Испан дик. 9.35 — Физика. 6-гы класс. Дени бол-ган, дени чок байдал. 10.05 — ПТУ сургуулаары. Астроно-мия. Хүн. 10.35 — Зоология. 7-гы класс. Хүй хевирлиг бал-лыктар. 12.05 — «Амыдырал-дык формулазы». СССР-нын улусту башкы Ж. Угурун-туг дугуйында телекорек. 12.35 — Испан дик. 13.05 — А. С. Пушкин. «Чес алыг киж». 13.55 — «Немелде ку-да». Бижимал таймалыгы уран-чечен фильм. 15.20 — Телемелзээр. 15.25 — 18.00 — Часар. 18.00 — Телемелзээр. 18.55 — Часарлар.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — МАР-нын мры бол-ган таншын Күрүе апса-мбланиг концерти. 19.05 — «Азия төв». 19.35 — Кино-журналдар. 19.45 — Телемелзээр. 19.55 — Часарлар. МОСКВА

20.00 — «Тамчынтыг уду-нар, чаштар». 20.20 — Тайбыг камгалаанын Совет комите-дини даргазы Ю. А. Жукун-туг беседасы. 20.50 — Кон-церт. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Э-тиг мрыш. Алма-Аталан дам-чыдыла. 22.30 — 22.50 — До-кументалдыг телефильм.

АГААР

Республикага шокор булут-таар, муруу-барын чүк ут-лаанышкынын хаттыг күжү секундла 3—8 метр.

Агаарнын температураны дүе 21—26, хүндүс 8—13 градус соок болур.

Автоуруктарга көстүрү эки. Кызылга чүгө булуттаар. Агаарнын дүе температурасы 24—26, хүндүс 9—11 градус соор.

«Шын» солунунч дараа-зында номери ноябрь 26-да үнер.

Ректор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОВАЯ ПРОГРАММА МОСКВА

«НАИРАЛ»: «Укрошение стропитого» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 21.00. «Пашаны» 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Завтра вый-деш» 9.10, «Необезимы» 12.45, 17.00, 18.35. «К-луг» «Всегда готов!» 10.40, 15.00, «Ана Сарух» 20.10 шактар-да.

«КАА-ХЕМ»: «Тайна корал-белых часов» 14.30, «Воору-пача» — очень опасен» 16.30, 18.20, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Волчья стая» 18.00, 20.00 шактарда.

1983 чылдың ноябрь 27-де

Политинтиг чырыдышкын бажыныга хей нитиге «ССР-нин делегей байдалы» деп темалыг лекция 14 шакта болган.

Ону СССР-нин Журналистер эвилелин неигүну, РСФСР-нин «Билги» нитиштинч делегей байдалынч дугайын-да лектору Юрий Иосифович ЯНУШИН (Москва) номчуур.

Лекцияне абонементилер болгаш билеттер биле кирер. Билетти экин аксында са-дып турар.

САДЫП АЛЫНЧЫЛАРЫН

Красногвардейскай кулумчу-ну чартканынын соода оон 26 дугаар бажында хун бу-руде негеттерин барааннар са-дан № 23 магазин ажит-тырган Кызылдын үлөтүр барааннар садып алыч-чыларга дындадып тур.

Солун неделяда 6

катап үнер.

Чыгыт № 2046.

Канмыл, чашпан шуглап чыткан Кандап кургаан алаак дургаар Чыжыргана тарып шензэн — Шынал тергенин үнер болган.

Сарыг алдын чинчилерин Саваларга долдур чыгаш, Чалыны кыстар көрнүп кээрге, Чараштары улам дендзэн.

ӨСТҮРЕР, КӨВҮДЕДИР

Ондатраанын чогуу чурту — Сонгу Америка. Ону Совет Эвилелинде ужен чылар дур-гуулаа өстүрүп турар.

Тывада база бо үнелг ач өзү турар. Ол хөөмбектерге чорур.

Ондатраанын өзүгүрү ааж-жык. Чыдаа үш удаа оолдар. Бир удаа 5—8 чедир чаш төдү бээр. Бичин ондатра оолдарынч өзү көвүдөрүнч хей оолдары таварыжып турар болган оларынч чар-тык кезин хорай турар.

Ийи ондатра эртен соода чаш ондатра чарканын карканын ажиттыган. 20 хонк чедип чорда, уадында үнгөш болу суржы кире бээр. Бо үсө оларынч камгалаанын күшүл-дерия чутула. Ондатралар бот-боттары алаанынч, уя-да оолдарын безин үрежир.

Чамалыг таварылгаларда үер болганда, сугкыдында уа-ларын аплаар. Уадыны сакса-нар, каарганнар, үгүдөр, хар-тыгалар, дилгилер дээш ола-лаас-лаа чүе чок. Ондатра оолдарынч хорай турар чылдагыны-даа ийла.

Тес-Хем районун О. Шы-наага ондатраны өстүрүп эге-лөндөп бээр эвээш зөс үе эртен. Күлүзүнүгү, хөдөр-линг хем үнү ондатра өстүр-генин кончут таарымчалыг. Ында ач ийи чөм-ле хей. Ыччангаш борта ондатра эки озу болурунч бүгү аргалар-ы бар. Байдал эки. А оон өздөлдө кандыгы?

Тыванын аныгы-тивий ажал-агыг эргелеш болган ач өстүрүр база аныгы ажалын контролга алар ужураут албан чөдөрленин

уадуртулганын кошкатканынч хараадыда, бо үнелг аны-ны өздөлдө күдүлаа, Оон күрүнө оролга албай турар. Хамык ажалк төтөгелчелерини карманынч кирип турар.

Ондатра район дөвөскө-ринден үнүг, Эрзич, Тес-Бисе кожа турар моол хемжерге тарал турар. Талгыт ажаар болза, күрүнөге хей кешти дужаал болур.

Бо аны төтөгелчелерин бол-дурбас сорулга-биле Тыва АССР-ниң дөвөскөригге аны-мыр дүрүмүгүн 42-ги чү-лүнде анызакшы-биле ты-пан үнелг аныларын кешин күрүнөге дужаарында ийта-лаан кижилерге административ-тиг хемчегин оная, кеш-терин хавырлары айткан.

Т. САМДАН.

Тес-Хем район.

ЧЕДИНГИР КЫЛДЫР ТАЙЫЛБЫРЛААР

Бижылгатынган участо-гунга ол бо-ла чедө бээр. Өөр-өшкү чашы-биле стахованын адаанынч аны-дуузынын дугайында чыгаланарга кончут чедингир кылдыр таймалы-лар. Оон башкылык чикек-терин иравайн-да, Суг-Аксы суурунч чурттакыларынч ажал-амыдыралынч көргө-ле кааттар. Оон соода айты-рылар оон-моо улажы бээр.

Чангыс чер туртуглар бот-боттары чуталар болгай, иш-аңгар чуталар иш-аңгар чок эртер. Стахованын чери-биле керээ аарып, оон ажал-дуу-зын көргөш кижилер ол дуга-йы-база чуталай-лаа бээр-лер.

Шалдаак Лама-Саановна Ондар-район эмгелестин, райо, Суг-Аксы. Суг-Хол школарынч коллективте-ринде күтөчүг аалчы. Оон бижылгатынган бо участо-ктарда ажалдап туралар, өг-бүлелер стахованын аны-буру хевирлеринге кам-галады. Ук албан черлерин-де стахованын булузыларын дээр. Ында оон аны-дуу-зын таймалы-ларан сүмөлөр бар.

Курстрахование

Страхование албанынч ажалдыкчынын ажалы план күтүскен-биле кызыгаарта-лымас. Камгалагыр хам-мааты кижиге документтерини шын тургууш, долдуруп бээр, өтөтү-чүтү озадаттайн дужаар дээш баар болгай.

Ажалда бир кол чүгүт ол. Ш. Л.-С. Ондар ол ботун ач сесткилдиг күтүскен чачыккан.

Ш. Л.-С. Ондарынч бо чы-лаа социалдыг хүлээгенде дүрүнө 32 муң рубулянч ороугазын кириер көрдүгүн. Бөгүтү санаашкында алыр-га, ол план күтүскен.

Хүлээген ажалынч аңгы-да Шалдаак Лама-Саановна хей-ниити ажалына илдеп-лиг. Назы-хари дөйү берген-даа болза, бот-тымыгын уран чүдү көрүлгөндө ол бо-ла кирж болур. Алды уругту өс-түрүп кижизинч чорур тө-лөтпиге.

О. БОРАШ.

Редакцияның адреси:

667000. Кызыл. Шетиник болгат Кравченко куумчуу бажын № 3. Телефонна: Редакторун 2-23-54, харысалгачы секретарын 2-23-35 секретариаттын 2-23-35 партияны чыдыра болган совет тургузу кыластерини 2-37-13, каага кыластерини 2-41-27, информация кыластерини 2-20-60 кыластерини 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтерини 2-12-45 солун келбегин баргалда

Тыва АССР-тин Ном үндүрер чер, полиграфия болган ном садымын херектеринч талазы-биле күртө комитетинин типографиязы. (Кызыл Шетиник болгат Кравченко куумчуу, бажын № 1).

ОВААРЫМЧАЛЫГ БОЛУУЧАР

Газ ажал-агынын аймыл чок чорууну дүрүмнүнч дугаар бажын иштине 10 килограммынч ийи баллону, тодартылаарга, бирээин кураары кылдыр тургузарын чөп-шээр турар. Газ херекселдерин аймыл чок кылдыр ажал-лаарынч угаандырган калбак таймалык ажалдарын чору-дур турар-даа болза, дүрүмнүнч тооп көрбейн, хажыдар чорутарынч таварылгалары бооп, аар уруктары таварыш-тырып турар.

Эдикчилер «Балтика» дээр редукторуу баллонунч ка-панынга хей эртпес сымкы чокка кедирип, оон газтыг үнө-үмезин савап көвүтү-биле хынааын баар чоруктары бар.

Кызылга баллондардан элзэн каш өрттер болулаан.

Красноярскиге бир чангыс квартиралыг чурттаага бажы-нынга үш ожукут газ пиякызынга баллонун кожар үе-зине дүрүм үрээндөрт көптыгын үнөш, ол бажынын болук чурттакчылары озаалондыкка таварышкан. 10 кило-грамм баллонун ол бажынын бир куртакчызы солуп тур-ган, баллонунч капанынга «Балтика» редукторуу дыгыг кылдыр салбайн, савап көвүтү-биле оон кылдыганын хы-нааан.

Ындыг озаалондык таварылгалар катаптавазын дээш «Балтика» редукторууг газ баллонун ажалдап турар кижилер 1984 чылдың май 1-те чедир хуула иштине Тыва газ эргелестинг техниктиг кабинетинде келгеш, немелде инст-руктажы эртек, немелде баллонну ажаллаар чөпшээрлди алыр ужурут.

Инструкцияты 8-тен 17 шакта чедир кылдыр, дүштээр чап-сары 12-ден 13 шакта чедер.

Инструкцияты эртпэн абонент кижилеринч баллонларын